

COMMISSARIAT
FOR REFUGEES AND MIGRATION
OF THE REPUBLIC OF SERBIA

CRISIS
RESPONSE
AND POLICY
CENTRE

ІСТОРІЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНИЙ УСТРІЙ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ

ІСТОРІЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНИЙ УСТРІЙ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ

ІСТОРІЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНИЙ УСТРІЙ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ

Видавець: Центр кризової політики та реагування

Орфелінова, 33, Белград

office@crpc.rs

www.crpc.rs

Від видавця: Владимир Сьєклуча

Редактор: Владимир Сьєклуча

Автори: Йован Рістич та Браніслава Покушевські Кумалаканта

Рецензенти: проф. доктор Ема Петрович; дипл. юрист Івана Вукашевич Беті

Перекладач: Марія Козарські

Дизайн та верстка: Мілош Маринкович

Фото на обкладинці: Сора Схімазаки

Друк: Proof, Белград

Тираж: 50

Белград 2024

Комісаріат у справах біженців та міграції Республіки Сербія підтримав підготовку та видання публікації «Історія та конституційний устрій Республіки Сербія». Думки, висловлені в цій публікації, є поглядами авторів або видавців і не обов'язково відображають позиції Комісаріату у справах біженців та міграції Республіки Сербія.

ЗМІСТ

1. ІСТОРІЯ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ	1
1.1. Доісторичні культури на території сучасної Сербії	1
1.2. Балкани за часів Риму	2
1.3. Переселення слов'ян на Балкани та християнізація	3
1.4. Перші держави на території Сербії	3
1.5. Середньовічна Сербія в епоху Неманичів (1168 - 1355)	4
1.6. Епоха вельмож і Битва в Косово (1355 - 1389)	5
1.7. Сербія як турецький васал та Сербський деспотат (1389 - 1459)	6
1.8. Безпосереднє турецьке правління, повстання та міграції (1459 - 1804)	7
1.9. Великі сербські повстання та визволення від турків (1804 - 1815)	8
1.10. Автономне Князівство Сербія (1816 - 1882)	9
1.11. Королівство Сербія до Балканських війн (1882 - 1912)	10
1.12. Балканські війни (1912 - 1913)	11
1.13. Сербія в Першій світовій війні (1914 - 1918)	11
1.14. Королівство південних слов'ян – перша Югославія (1918 - 1941)	12
1.15. Друга світова війна на території Сербії (1941 - 1945)	13
1.16. Сербія в соціалістичній Югославії за часів Тіто (1943 - 1980)	14
1.17. Смерть Тіто і Сербія в соціалістичній Югославії після Тіто (1980 - 1991)	15
1.18. Розпад соціалістичної Югославії (1991 - 1992)	16
1.19. Сербія у третій Югославії (1992 - 2000)	17
1.20. Сербія та Чорногорія після 2000 року	19
2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ УСТРІЙ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ	20
3. ЛІТЕРАТУРА	26

1. ІСТОРІЯ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ

✚ 1.1 ДОІСТОРИЧНІ КУЛЬТУРИ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ СЕРБІЇ

Перші сліди присутності людини на території сьогодношньої Сербії відносяться до останнього льодовикового періоду приблизно за 40 000 років до нашої ери. Люди жили у печерах, переважно на сході Сербії. Близько 20 000 р. до н.е. вони почали жити на відкритій місцевості в таборах і полювали на мамонтів. Сліди цих громад були виявлені на Паннонській низовині, на території нинішньої Воєводини (північ Сербії).

Наприкінці льодовикового періоду, точніше при його переході в сучасну епоху (близько 8500 років до н.е.), клімат став дуже нестійким, докорінно перетворивши всю природу, від ґрунту, через русла річок, до флори та фауни. Єдиним районом, дещо захищеним від цих змін, була колосальна ущелина Джердап, через яку протікає Дунай, на переході від Паннонії до Валаської рівнини. Саме там виникла одна із найскладніших доісторичних культур Європи – культура Лепенського Виру (6700 – 5500 роки до нашої ери). Її представники будували домівки та площі за встановленим зразком, а ще вони виготовляли дуже специфічну мисливську зброю. Святилища та кам'яні статуї (найчастіше з мотивом рибоподібної людської голови) були одноманітними.

Друга велика доісторична культура, відома як Вінча (по поселенню Вінча, неподалік Белграда), бере свій початок в епоху неоліту (нового кам'яного віку), тобто шостого та п'ятого тисячоліть до нашої ери і вважається найбільш технічно розвиненою того періоду у всьому світі, оскільки її представники вміли обробляти мідь. Народ Вінчі населяв усю територію Сербії та частини сучасної Румунії, Болгарії, Греції, Македонії, Боснії і Герцеговини, а також Хорватії. Символи, які Вінчанці вирізали на глиняному посуді та фігурках, не розшифровані досі.

1.2. БАЛКАНИ ЗА ЧАСІВ РИМУ

Найдавнішими відомими народами, які населяли Сербію безпосередньо перед приходом римлян, були іллірійці, фракійці, даки та кельти. Іллірійці населяли південь і захід, фракійці мешкали на південному сході, а даки – на півночі Сербії. Кельти, які вважаються засновниками поселень, від яких походять нинішні Белград і Нові Сад, прийшли у третьому столітті до нашої ери. Перші королівства на території Сербії належали скордискам (кельтський народ) та дакам й дарданцям (іллірійський народ). Столицею держави скордисків був сьогоднішній Белград, який тоді мав назву Сінгідун.

Наприкінці третього століття до нашої ери римляни розпочали завоювання Балканського півострова. Спочатку вони підкорили іллірійців, потім попрямували до Дунаю та Паннонської рівнини, де захопили дарданців та скордисків. На початку нової ери вся територія Балкан перейшла під контроль Риму, а на території Сербії було створено провінції Мезія, Паннонія та Далмація. Центром Мезії був Сінгідунум, раніше Сінгідун. Сусідній Сирмій (нинішня Сремська-Митровиця) за часів правління імператора Діоклетіана (284 - 305 рр.) став однією з чотирьох римських столиць. Уздовж Дунаю було збудовано низку римських міст, які з'єднувалися дорогами. Найбільшим містом центральної Сербії був Наїсус (сучасний Ніш), де народився останній великий римський імператор Костянтин Великий (307 - 337 рр.).

Римська імперія була адміністративно розділена на Захід (зі столицею в Римі) та Схід (зі столицею в Константинополі, пізніше відомий як Царгород і Стамбул) при імператорах Валентиніані та Валенті у другій половині четвертого століття. Цей поділ набув постійного характеру в 395 році, коли помер імператор Феодосій, останній спільний правитель обох частин держави. Кордон проходив через сьогоднішню Сербію, більшість якої стала частиною Східної імперії, нині відомої як Візантія.

Через погрози з боку варварів дунайський кордон Римської імперії став укріпленим (так званий Дунайський лімес). У п'ятому столітті гунни прорвали оборону на Дунаї та спустошили Паннонію, а римські міста так і не оговталися від цього страшного лиха. Їхня попередня урбаністична концепція не була оновлена, а скоріше перетворилася на зміцнення.

1.3. ПЕРЕСЕЛЕННЯ СЛОВ'ЯН НА БАЛКАНИ ТА ХРИСТІЯНІЗАЦІЯ

Навала гунів відтіснила інші варварські народи до кордонів Західної та Східної Римської імперій. Західна імперія припинила своє існування до кінця п'ятого століття нашої ери, тоді як Східна імперія продовжувала чинити опір, а її кордон по Дунаю постійно зазнавав нападів з боку слов'ян та аварів. Вже в 602 році ці два племена прорвали оборону візантійського кордону, а через десять років Салоніки на узбережжі Егейського моря опинилися під облогою слов'ян. Там також опинилося й слов'янське плем'я сербів, яким візантійський імператор Іраклій виділив землі в цьому районі. На їхню честь ця територія отримала назву Сервія. Проте невдовзі серби звідти пішли та попросили для заселення інші землі.

Тим часом слов'яни та авари вступили в конфлікт. Панування аварів на Балканах серйозно похитнулося, тому два слов'янські племена, серби та хорвати, змогли безперешкодно оселитися в цій місцевості. Підконтрольні їм території називалися «Склавинії».

При зіткненні з християнською культурою на Балканах обидва ці язичницькі народи (вони вірили у багатьох богів) стали приймати віру Христову або природно, або примусово. Протягом XI століття у західній частині Балкан та в Далмації вплив Риму був сильнішим, тому хорвати та словенці (ще один слов'янський народ) прийняли римсько-католицьку християнську віру. На сході, на території Візантії, переважав вплив Константинополя. Саме тому серби прийняли православну віру.

1.4. ПЕРШІ ДЕРЖАВИ НА ТЕРИТОРІЇ СЕРБІЇ

Перша сербська держава, князівство Сербія, була створена у восьмому столітті нашої ери, а історики вважають, що на її формування вплинула або Візантія, або сусідня Болгарія, яка хотіла контролювати центральні Балкани. Першим відомим сербським князем був Вишеслав, а першим, про кого відомо щось більше, був Властимир, який також є засновником династії Властимировичів. За його життя серби хрестилися і почали навчатися грамоті. Столицею князівства було місто Рас. Князівство часто конфліктувало з

болгарами, що завоювали його в першій половині X століття. Через кілька років їх вигнав Часлав Клонімирович, який став наймогутнішим правителем серед Властимировичів. Наприкінці X століття князівство було завойовано Візантією, а потім ця територія увійшла до складу могутньої Болгарської імперії, зруйнованої 1018 року візантійським імператором Василем II Болгаробійцем.

У XI столітті на території сучасної Чорногорії набуває дедалі більшого впливу інша сербська держава – Дукля. Правляча династія Воїславовичів виборювала незалежність Дуклі від Візантії. Воїславовичі дали світові першого сербського правителя, що став святим (Йована Володимира), та першого сербського короля – Михайла.

Коли Дукля потрапила у кризу і втратила частину своєї території, першість у боротьбі з візантійцями взяла на себе Рашка (за назвою міста Рас), якою керували не князі чи королі, а жупани (це був володарський титул, але не в ранзі короля).

1.5. СЕРЕДНЬОВІЧНА СЕРБІЯ В ЕПОХУ НЕМАНИЧІВ (1168 - 1355)

З приходом до влади у Рашці великого жупана Стефана Немані (в 1168 році) почалася нова епоха середньовічної Сербії, відома як епоха династії Неманичів. Вона правила Сербією трохи більше ніж 200 років (1168-1371 рр.). Родоначальник династії – Стефан Неманя зумів звільнитися від влади Візантії, яка дедалі більше втрачала сили, та зміг об'єднати сербські землі. Сербська церква здобула незалежність (автокефалію) у 1219 році завдяки Растку, сину Немані, який став першим сербським архієпископом. Завдяки його заслугам у поширенні релігії серед сербів сьогодні Растко відомий як Святий Сава – один із найвідоміших сербських святих.

Син Немані, Стефан Першовінчаний, став першим сербським королем із династії Неманичів. У період існування королівства найбільш значущими правителями були брати Драгутин та Милутин, а також син Милутина – Стефан Дечанський. Сербія вперше розширилася до Белграда за часів правління Драгутина (у 1284 році), до цього місто знаходилося під владою Угорщини, країни на північ від Сави та Дунаю. Милутин був талановитим дипломатом і прославився як

будівничий церков (Грачаниця). Стефан Дечанський також будував церкви та монастирі (Високі Дечани) і був батьком Стефана Душана, першого сербського імператора та найвідомішого правителя з роду Неманичів (1331 - 1355 рр.).

За часів Душана, прозваного «Сильним», середньовічна Сербія мала найбільшу територію і завдяки громадянській війні у Візантії досягала трьох морів: Адріатичного, Іонічного та Егейського. У 1346 році Душан оголосив себе імператором «сербів і греків», підкресливши тим самим своє прагнення стати імператором Візантії. Він прийняв перший сербський кодекс – кодекс Душана (1349 р.). Під час підготовки до завоювання Константинополя він раптово помер. На зміну йому прийшов його син Урош, за правління якого більша частина сербських земель була поділена на менші території, через владу та жадібність регіональних вельмож, які контролювали ці території. Урош помер у 1371 році, а разом із ним припинив існування рід Неманичів.

1.6. ЕПОХА ВЕЛЬМОЖ І БИТВА В КОСОВО (1355 - 1389)

Цар Урош не зміг стримати сербську аристократію та її амбіції, тому народ дав йому прізвисько «Урош слабкий». Славля та чвари вельмож поставили навколішки сербську державу в ті часи, коли з півдня вторгалися Османи, атаки яких різко послабили й без того розгромлену Візантію, тепер лише зведену до околиць Царгорода.

Серби вперше зіткнулися з Османами в Битві при Мариці в 1371 році та зазнали великої поразки. Один із представників сербської аристократії, король Вукашин, загинув на полі бою, а на зміну йому прийшов його син, король Марко, відомий в епічних народних піснях як «Королевич Марко». Після смерті імператора Уроша він мав стати новим верховним правителем сербських земель, але дворяни його не визнали. Щоб захистити свою невелику територію, королю Марку довелося стати васалом Туреччини (вираз означає залежне становище держави та її правителя стосовно Туреччини, що, окрім іншого, передбачає й обов'язок воювати за неї).

Князь Лазар Хребелянович, також один із представників знаті, намагався об'єднати сербські землі для оборони від неминучого

нового наступу Османів. Інший представник знатного роду, Вук Бранкович, послав війська на допомогу Лазарю для вирішальної Битви на Косовому Полі 28 червня 1389 року. Битва закінчилася величезними втратами для обох сторін, у ній також було вбито князя Лазаря та ватажка турецької армії султана Мурата.

Косовська битва є важливою частиною сербської ідентичності, вона відбулася 28 червня 1389 року на Видовдан. Через епічні пісні народ створив міф про військову поразку Сербії в Косово та про Вука Бранковича як зрадника, який після нещастя з Лазарем зрозумів, що битва програна та вивів ратників з поля бою. З іншого боку, король Марко, який не брав участі в Косовській битві, був зведений до рівня національного героя, який їздить верхи на коні Шарцю та туркам «оре дороги». Загинув він у 1395 році, воюючи за Османську імперію.

1.7. СЕРБІЯ ЯК ТУРЕЦЬКИЙ ВАСАЛ ТА СЕРБСЬКИЙ ДЕСПОТАТ (1389 - 1459)

Останні 70 років існування як держави, середньовічна Сербія здебільшого перебувала у статусі турецького васала. Таку політику встановила вдова вбитого князя Лазаря, княгиня Миліца, розуміючи, що Сербія з розгромленою після Косівської Битви армією не зможе впоратися з могутньою Османською імперією. Вона навіть видала свою дочку заміж за нового турецького султана.

Досягнувши повноліття, син Миліці та Лазаря – Стефан став сербським правителем. Він брав участь у війнах на боці Туреччини, а також воював за Угорщину, яка віддала йому в нагороду Белград, велике місто на північному кордоні Сербії, що проходив вздовж Сави та Дунаю.

Стефан балансував між мусульманською Османською державою та християнською Угорщиною. За його правління Сербія повернула собі майже всі території, що належали князю Лазарю й пережила великий економічний та культурний підйом. Стефан був дуже освічений, займався мистецтвом. Він був поетом і написав один із найзначніших творів сербської середньовічної літератури «Слово љубве» (Слово любові). Від Візантії він отримав титул деспота.

Після смерті Стефана деспотом став Джурадж Бранкович, син Вука Бранковича. Йому довелося повернути Белград Угорщині, тому він збудував нову столицю Сербії – Смедерево. Під час його правління турки дедалі запекліше нападали на Сербію та інші балканські держави. У якийсь момент (у 1439 році) вони завоювали Сербію, і Джурадж утік до Угорщини, але отримавши військову допомогу від угорців і румунів, повернув усі землі (в 1444 році). Тим часом, найбільша захисниця сербів, православна Візантія, припинила своє існування (Падіння Константинополя, 1453 р.). Турки знову атакували, й Джураджу не вдалося переконати західних союзників знову надати йому військову допомогу. Після його смерті виснажена Сербія в 1459 році остаточно перейшла в руки турків.

1.8. БЕЗПОСЕРЕДНЄ ТУРЕЦЬКЕ ПРАВЛІННЯ, ПОВСТАННЯ ТА МІГРАЦІЇ (1459 - 1804)

З падінням Смедерева в 1459 році середньовічна Сербія як держава перестала існувати, але деякі сербські території, такі як Зета (сьогоднішня Чорногорія), проіснували ще до 1496 року. На північ від Сави та Дунаю, в районі Воєводини (північ нинішньої Сербії) та Славонії (схід нинішньої Хорватії), сербські вельможі, які мали титул деспота, та інші представники дворянства, які проживали в Угорщині, отримали від угорського короля великі земельні володіння і таким чином були правителями свого народу за межами батьківщини. Однак у XVI столітті турки завоювали й ці землі, дійшовши до Відня на заході та до Будапешта на півночі. Останній сербський деспот Павле Бакич загинув у 1537 році, воюючи проти турків у складі об'єднаної армії австрійців, угорців та хорватів.

Протягом наступних 250 років сербськими землями на південь від Сави та Дунаю правили турки, з тимчасовими перервами, та й то не на всій території, де жили серби. За закликом австрійців-габсбургів, що воювали проти османів, серби піднімали повстання і на короткий час виганяли турецьких загарбників, а на території Белграда та Шумадії (центральна частина нинішньої Сербії) протягом 20 років (1718 - 1739 рр.) існувала автономна сербська держава під короною Габсбургів. Однак щоразу, коли турки та австрійці укладали мир, серби поверталися під турецьке панування і зазнавали репресій. Через

страх розправ, серби з Косова, Метохії та інших південних сербських районів масово переселялися на північ, на території, що знаходилися під контролем Австрії. Сталося дві такі великі міграції.

1.9. ВЕЛИКІ СЕРБСЬКІ ПОВСТАННЯ ТА ВИЗВОЛЕННЯ ВІД ТУРКІВ (1804 - 1815)

У 1804 році в Сербії спалахнуло велике повстання проти турецького окупанта. Спочатку це було повстання проти яничарів-відступників («дахіїв»), які в 1801 році насильно захопили владу на більшій частині території сьогоднішньої Сербії від представників імперської влади та призупинили автономні права, якими серби користувалися при османській адміністрації. Приводом для повстання стала так звана «різанина князів», тобто масове вбивство 72 відомих сербських лідерів у січні 1804 року, а заколот підняв один із уцілілих сербських лідерів, Джордже Петрович, він же Караджордже/Карагеоргій (Чорний Джордже/Чорний Георгій), який отримав військову підготовку у австрійців та став відомим, борючись із турками в австро-турецькій війні (1788 - 1791 рр.).

Жорстокі дахії були схоплені та страчені, а Караджордже попросив у султана велику автономію, але той відмовив і послав війська на придушення повстання. Учасники повстання Караджордже розгромили їх. Смедерево було звільнено та стало столицею повсталі Сербії. У 1805 році було створено уряд і парламент, скасовано феодалізм, звільнено селян та їм повернуто землю.

Потім султан запропонував Сербії значну автономію, але Караджордже відмовився від неї. Повсталі продовжили боротьбу, натхненні підтримкою Росії, і звільнили Белград у 1807 році. Проте напад Наполеона на Росію, припинення російської підтримки сербам, а також розбіжності серед бунтівників дозволили туркам придушити повстання 1813 року, відоме сьогодні як Перше сербське повстання. Караджордже втік до Австрії, де його заарештували, але потім дозволили поїхати до Росії. Там же йому заборонили залишати країну.

Хоча Туреччина обіцяла амністію, над сербським населенням було здійснено терор, який після чергового невдалого заколоту (повстання

Хаджі Проданова, 1814 р.) лише посилювався. Нове повстання було неминучим і спалахнуло 1815 року під керівництвом Мілоша Обреновича, одного з лідерів Першого сербського повстання.

Друге сербське повстання призвело до швидкої поразки турків, і наприкінці 1815 року Мілош прийняв пропозицію султана про автономію, від якої колись відмовився Караджордже. Караджордже, на крилах ідеї загальнобалканського повстання проти турків, таємно повернувся з Росії до Сербії в 1817 році. Мілош Обренович дізнався про це і наказав його стратити, боячись, що якщо турки дізнаються про прибуття Караджордже, то відмовляться від угоди про автономію.

1.10. АВТОНОМНЕ КНЯЗІВСТВО СЕРБІЯ (1816 - 1882)

Мілош Обренович (також відомий як Мілош Великий) став князем, тобто абсолютним правителем Князівства Сербія – автономної держави під верховною владою Османської імперії, а також засновником династії Обреновичів. Їхнім головним противником була династія Караджорджевичів (Карагеоргієвичів), нащадків Караджордже Петровича. Трон переважно займала сім'я Обреновичів, до вбивства короля Олександра I Обреновича (у 1903 році). Селяни у князівстві були вільними, без управління дворянства.

Формально Князівство перебувало під владою турків із 1815 по 1878 рік. Воно було зобов'язане платити султану щорічну данину та погоджуватися на присутність турецького військового гарнізону на своїй території. Під час правління князя Михайла III Обреновича, у 1867 році, сербам вдалося вигнати турецьких солдатів. Незалежність Сербії була визнана в 1878 році на Берлінському конгресі, а через чотири роки вона була проголошена Королівством.

Територія Князівства спочатку була зведена до Белградського пашалику, але поступово поширилася на інші сербські території. Столицею Князівства був спочатку Крагуєваць, а потім Белград.

Міжнародне становище Князівства визначалося відносинами трьох наддержав: Австро-Угорщини (на підтримку якої дедалі більше спиралися Обреновичі), Росії (під захистом якої перебувала Сербія) і

Туреччини (влада якої на Балканах слабшала). Князівство Сербія було у союзництві з Чорногорією, єдиною південнослов'янською державою на Балканах, яка на той час була незалежною, також існував сильний культурний обмін з Хорватією та великою сербською громадою у Воєводині (обидві країни були частиною Австро-Угорщини).

Культурний розвиток прискорювався, а населення поступово ставало грамотним. Правлячою ідеєю було просвітництво, під впливом великого реформатора Досітея Обрадовича. Інший великий реформатор, філолог та лінгвіст Вук Стефанович Караджич, реформував сербську мову та письмо, завдяки чому тепер кожна літера сербського кириличного алфавіту відповідає своєму звуку.

1.11. КОРОЛІВСТВО СЕРБІЯ ДО БАЛКАНСЬКИХ ВІЙН (1882 - 1912)

Князівство Сербія стало Королівством у 1882 році, а його першим королем був Мілан II Обренович. Свою політику він пов'язував з Австро-Угорщиною, яка вимагала не підбурювати народ у Боснії і Герцеговині, колишній турецькій території, що підпала під владу Відня. У 1885 році король Мілан напав на Болгарію і зазнав поразки, зробивши цю нещодавно звільнену балканську державу багаторічним ворогом. Мілан II вважався лідером твердої руки, але все ж таки був змушений піти на поступки, тому в 1888 році була прийнята ліберальна конституція, яка зробила Сербію конституційною парламентською монархією зі значними обмеженнями королівської влади.

Син Мілана, Олександр I, як новий король, продовжив покладатися на Австро-Угорщину, призупинив ліберальну конституцію та спробував правити як абсолютист. Через це проти нього було організовано змову, і його було вбито в результаті перевороту в 1903 році, як останнього правителя династії, разом з королевою Драгою Машин. Було відновлено конституцію 1888 року, а до влади прийшов король Петро I Караджорджевич, при якому Сербія пережила найбільший розквіт. У ході двох балканських війн Сербія анексувала ще кілька територій (Косово та Македонію), але вступила у фатальну боротьбу з Австро-Угорщиною, кульмінацією якої став початок Першої світової війни.

1.12. БАЛКАНСЬКІ ВІЙНИ (1912 - 1913)

Сербія, Чорногорія, Греція та Болгарія заснували Балканський союз у 1912 році і розпочали війну проти Османської імперії всупереч бажанням Росії та Австро-Угорщини. Та війна, сьогодні відома як Перша Балканська війна, закінчилася поразкою Османської імперії, яка у ній втратила майже всі свої території у Європі.

Потім, у 1913 році, через розподіл звільнених від турків територій, стався розкол між Болгарією з одного боку та Сербією та Грецією з іншого, так вибухнула Друга Балканська війна, в яку згодом вступили Чорногорія, Румунія та Османська імперія. Війна закінчилася поразкою Болгарії та розпадом Балканського союзу.

1.13. СЕРБІЯ В ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ (1914 - 1918)

І без того напружені відносини між Австро-Угорщиною та Сербією вибухнули, коли 28 червня 1914 року в Сараєво було вбито австро-угорського спадкоємця престолу Франца Фердинанда. Його застрелив сербський студент Гаврило Принцип, член організації «Млада Босна» (Молода Боснія), яка виступала за звільнення Боснії і Герцеговини від Австро-Угорщини. Принцип був заарештований, а влада у Відні наполягала на тому, що за вбивством стоїть влада в Белграді. Хоча доказів й не було, Австро-Угорщина та її могутній союзник Німеччина направили Сербії ультиматум із метою принизити її. Оскільки Сербія відхилила ультиматум, влада у Відні 28 липня 1914 року оголосила Сербії війну, а наступного дня її почали бомбардувати.

Те, що спочатку здавалося конфліктом двох країн, незабаром перетворилося на зіткнення двох потужних військово-політичних блоків: *Антанти* (Росія, Франція та Великобританія) та *Центральних держав* (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина та Болгарія). Війна охопила всю Європу, поширилася на Близький Схід, колонізовану Африку та інші частини світу.

Сербія спочатку досягла великих успіхів у зіткненнях з австро-угорською армією, яка мала намір її завоювати (битва при Цері та Колубарська битва, 1914 рік) та запобігла окупації країни. Однак, коли через рік її атакували німецькі, австро-угорські та болгарські війська,

сербська армія під командуванням короля Петра I змушена була відступити та залишила країну, це відбувалося через Чорногорію та Албанію, аж до Греції.

Поки сербська армія відновлювала сили на острові Корфу, населення Сербії знищувалося звірствами трьох армій, які вторглися, голодом та епідемією тифу. Час відплати наступив у вересні 1918 року, коли об'єднана сербська армія разом із французькими союзниками прорвала фронт у Салоніках і знову увійшла на батьківщину з півдня. Деморалізована Болгарія капітулювала, баланс сил у Європі змінився, а Перша світова війна незабаром закінчилася поразкою Центральних держав та розпадом Австро-Угорської монархії.

Незважаючи на втрату від однієї третини до чверті населення, Сербія вийшла з глобального конфлікту як держава-переможець, здобувши великий міжнародний авторитет і разом з іншими південнослов'янськими народами 1 грудня 1918 року створила нову державу – Королівство сербів, хорватів та словенців (пізніше перейменоване на Югославію) зі столицею у Белграді та на чолі з династією Караджорджевичів.

1.14. КОРОЛІВСТВО ПІВДЕННИХ СЛОВ'ЯН – ПЕРША ЮГОСЛАВІЯ (1918 - 1941)

Королівство сербів, хорватів і словенців (Королівство СХС), визнане світовою спільнотою у Версальському договорі 1919 року, зіткнулося з численними проблемами, такими як централізоване управління, територіальні претензії Італії та дедалі гірші відносинами між представниками народів, які створили нову південнослов'янську державу, – насамперед сербами та хорватами. У 1920 році влада заборонила Комуністичну партію Югославії, яка боролася за державний та громадський порядок, за прикладом Радянського Союзу (колишньої імперської Росії, в якій комуністи прийшли до влади), але партія продовжувала існувати, набуваючи все більше і більше прихильників для боротьби проти Королівства. Серед них був також Йосип Броз Тіто, родом з Хорватії, який в 1937 році став лідером цієї нелегальної політичної партії.

Після того, як у 1928 році в Народній скупщині один сербський депутат смертельно поранив хорватського політичного лідера Степана Радича, король Олександр I Караджорджевич увів у 1929 році так звану Диктатуру 6 січня. Він скасував колишню конституцію Королівства СХС, дав країні нову назву – Королівство Югославія, проголосив існування однієї нації (югослов'янської) та адміністративно розділив країну на бановини, названі за географічними регіонами, без національних ознак. Виступав за унітарну державу та відкидав вимоги про федералізацію.

Боротьба Олександра за югославство була придушена його вбивством у 1934 році в Марселі, Франція, скоєним членом македонського націоналістичного руху ВМРО, за підтримки хорватського фашистського руху Усташі.

Від імені малолітнього короля Петра II Югославією правив князь Павло Караджорджевич. Під час його правління цілісність країни була поставлена під загрозу й у 1939 році Хорватія стала автономною областю. Однак того ж 1939 року почалася Друга світова війна, а 25 березня 1941 року Королівство Югославія увійшло до військового блоку, що складався з нацистської Німеччини, фашистської Італії та Японії. Через два дні проти цієї угоди в Белграді спалахнули масові демонстрації і військовий переворот. Розлючений Гітлер відклав запланований напад на Радянський Союз і на знак помсти наказав атакувати Югославію.

1.15. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА НА ТЕРИТОРІЇ СЕРБІЇ (1941 - 1945)

На світанку 6 квітня 1941 року німецька авіація завдала удару по Белграду. Малолітній король Петро II втік до Лондона, югославська армія була швидко розбита, а країна розкололася. Частини Сербії були приєднані до Угорщини, Болгарії та Албанії, а територія з Белградом, що залишилася, опинилася під німецькою окупацією.

Територія на захід від Белграда була приєднана до Незалежної держави Хорватія, яка була створена країнами «Осі» (Німеччина, Італія, Японія та їх союзники), керував нею правий фашистський рух Усташі.

У липні 1941 року у Сербії спалахнуло збройне повстання, до якого закликали партизани під керівництвом лідера югославських комуністів Йосипа Броза Тіто. Німці відповіли масовими розстрілами населення Крагуєваця та Кралева. Восени 1941 року партизани створили короткотривалу Ужицьку республіку, першувільну територію в окупованій Європі. До цього вони співпрацювали з рухом четників, який представляв залишки югославської королівської армії, але потім між ними стався конфлікт. Четники, з одного боку, співпрацювали з окупантами, а з другого – вважалися легітимним рухом опору німцям. Партизанські загони поширили повстанську діяльність на всю Югославію.

Наприкінці 1942 року ці загони перетворилися на Народно-визвольну армію Югославії, й прихильність Союзників перейшла від четників до партизанів, чия військова рада АВНВЮ (Антифашистське віче народного визволення Югославії) 29 листопада 1943 року проголосила нову Югославію з шістьма федеративними республіками (Словенія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія та Македонія). Її відразу визнали Союзники – альянс держав, які пізніше виграють у Другій світовій війні, на чолі з Великобританією, Радянським Союзом (СРСР), Китаєм та Сполученими Штатами Америки (США), було сформовано перехідний уряд із представників АВНВЮ та королівського уряду у вигнанні.

У жовтні 1944 року партизани за підтримки Червоної (Радянської) Армії звільнили Белград, а до травня 1945 року – всю Югославію. Усташі та четники зазнали поразки, але четники продовжували боротьбу проти нової влади до 1946 року. Червона армія не залишилася в Югославії, а Югославія ніколи не стала частиною радянського блоку.

1.16. СЕРБІЯ В СОЦІАЛІСТИЧНІЙ ЮГОСЛАВІЇ ЗА ЧАСІВ ТІТО (1943 - 1980)

Нова Югославія спочатку не була соціалістичною, але стала такою після того, як комуністи виграли вибори в 1945 році. Усі закони часів Королівства були визнані недійсними, у державі встановили диктатуру пролетаріату, власність старого класу буржуазії конфіскували та роздали тим, в кого її не було.

Сербія була найбільшою федеративною республікою Югославії, а мільйонний Белград знову став її столицею. На території Сербії було створено дві автономні одиниці: Косово з більшістю албанського населення та Воєводина, зі змішаним населенням, серед якого переважно були серби та угорці.

Після 1948 року Югославія поступово обертається до Заходу, при цьому будуючи імідж країни, що не приєдналася, паспорт якої один з найцінніших у світі. Під керівництвом Тіто Югославія стає лідером руху держав, які не хочуть бути ні з США, ні з її суперником у холодній війні – СРСР. Культ особистості Тіто в країні настільки великий, що йому присвоєно титул довічного президента. Його ім'ям називали одне із міст у кожній федеральній одиниці, а день його народження став національним святом – Днем молоді.

Після важкого періоду відновлення країни, у шістдесяті роки ХХ століття, соціальні обмеження слабшають, запроваджується концепція самоврядування – системи, в якій всіх членів компанії питають про рішення, а в країну під новою назвою Соціалістична Федеративна Республіка Югославія (СФРЮ) проникають західна мода, поп-культура та музика.

У другій половині 1960-х років, як і скрізь на Заході, панували соціальні хвилювання, а в Белграді в 1968 спалахнуло студентське повстання, яке було придушене. На початку 1970-х років влада починає зводити рахунки з пробудженням національних почуттів у Сербії та Хорватії.

1.17. СМЕРТЬ ТІТО І СЕРБІЯ В СОЦІАЛІСТИЧНІЙ ЮГОСЛАВІЇ ПІСЛЯ ТІТО (1980 - 1991)

Довічний президент СФРЮ захворів і помер 4 травня 1980 року у Любляні. Похований у Белграді, у Будинку квітів. Це були похорони, на яких була присутня найбільша кількість державних діячів у ХХ столітті. Оскільки Тіто не залишив політичного спадкоємця, його роль прийняла Президія СФРЮ, члени якої призначалися президентами шести республік і двох автономних країв. Зміна голови Президії відбувалася щороку.

Перші роки після Тіто окреслилися лібералізацією свободи слова та розквітом масової культури. Однак цей період був ознаменований як політичною, так і економічною кризою, а економічні проблеми досягнуть свого піку з високою інфляцією у 1988 та 1989 роках.

У 1986 році головою Союзу комуністів Сербії став Слободан Мілошевич, який отримав велику політичну владу після того, як висловив підтримку сербам у Косово та розкритикував тодішню конституційну структуру СФРЮ, яка лише у складі Сербії передбачала існування автономних країв – Косово та Воєводини. Мілошевич дав їм повноваження, майже рівні повноваженням республіки.

Після розпаду Союзу комуністів Югославії, наприкінці вісімдесятих років, було призначено перші в країні багатопартійні вибори. У всіх республіках перемагають націоналістичні сили, а Мілошевич стає президентом Сербії. Внаслідок подібних дій структура СФРЮ руйнується. Сербія скорочує автономію Воєводини та Косово, а Хорватія оголосила велику громаду сербів на своїй території національною меншиною, що викликало протест у Сербії.

Після закінчення «холодної війни» між США та СРСР Югославія втратила колишнє міжнародне значення. Хоча федеральний уряд досягає помітних успіхів, усуваючи нестримну інфляцію і закладаючи основи сучасної ринкової економіки, югославські лідери не можуть домовитися про політичне майбутнє країни, внаслідок чого починається її розпад.

1.18. РОЗПАД СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ЮГОСЛАВІЇ (1991 - 1992)

У Хорватії відбуваються перші сутички між новою республіканською владою та повсталими сербами, а в березні 1991 року в Белграді спалахнули масові демонстрації опозиції проти Слободана Мілошевича, які були жорстоко придушені.

Хорватія та Словенія проводять референдуми щодо незалежності, де більшість населення голосує за відокремлення від Югославії. Після проголошення незалежності на початку 1991 року спалахнули збройні конфлікти між Словенською територіальною обороною та

Югославською народною армією (ЮНА). Десять днів потому, під впливом Європейського співтовариства (майбутнього ЄС), було оголошено тримісячний мораторій на незалежність Словенії та Хорватії, і ЮНА вийшла зі Словенії. Незабаром на території Хорватії починається повномасштабна війна між збройними силами цієї республіки, що відокремилася, з одного боку і ЮНА, парамілітарними формуваннями з Сербії і збройними силами повсталих сербів з Хорватії з іншого боку.

Македонія (нині Північна Македонія) під час війни на заході держави провела власний референдум про незалежність. Населення проголосувало за вихід зі складу СФРЮ, проте конфлікту не сталося, і ЮНА мирно покинула цю територію. До кінця 1991 року у складі Югославії залишилося лише три республіки: Сербія, Чорногорія та Боснія і Герцеговина, а світові держави почали визнавати Хорватію та Словенію як незалежні держави.

Боснія і Герцеговина провела свій референдум про незалежність у 1992 році на тлі погрози повсталих боснійських сербів створити свою власну державу, якщо ця республіка, що складається з трьох конститутивних народів (мусульман, сербів та хорватів), відокремиться від СФРЮ. Близько 70 відсотків населення вийшли на референдум та проголосували за незалежність. Спроби міжнародних посередників уникнути нового конфлікту через ухвалення плану про реорганізацію цієї республіки зазнали невдачі, коли президент Боснії і Герцеговини їх відхилив. У квітні 1992 року в Сараєво спалахнув військовий конфлікт, який продовжиться на три роки.

1.19. СЕРБІЯ У ТРЕТІЙ ЮГОСЛАВІЇ (1992 - 2000)

Референдум у Чорногорії показав, що вона, як і раніше, хоче залишатися в союзі з Сербією, і дві республіки у квітні 1992 року утворили Союзу Республіку Югославію (СРЮ).

У травні 1992 року Організація Об'єднаних Націй прийняла до своїх лав Словенію, Хорватію та Боснію і Герцеговину (БіГ), а Рада Безпеки ООН потім ввела суворі санкції проти Союзної Республіки Югославії, незважаючи на її твердження про виведення своєї армії з Боснії, де тривала війна між боснійськими сербами та владою в Сараєво.

Санкції спустошили магазини та викликали найбільшу у світовій історії інфляцію (1993 рік). Більшість санкцій було знято в 1995 році в результаті Дейтонської угоди, яка принесла мир до Боснії, розділеної на Республіку Сербську та Федерацію БіГ.

Раніше з Хорватії до Сербії прибуло 300 тисяч осіб, більша частина з Республіки Сербська Країна, яка була зруйнована внаслідок нападу урядових військ у Загребі після відмови керівництва Країни ухвалити угоду про автономію у складі Хорватії.

Невдоволення Мілошевичем спалахнуло взимку 1996 року після результатів виборів, які, за твердженням опозиції, були сфальсифіковані. Белград став центром великих опозиційних демонстрацій, які тривали три місяці і проходили іноді у мирній, а іноді й у напруженій атмосфері. Мілошевич, зрештою, передав місцеву владу, але опозиція бойкотувала наступні парламентські вибори (1997 р.), тому Мілошевич зміцнив свою владу. Тим часом союз Сербії та Чорногорії починає слабшати. За переписом 1996 року загальна кількість біженців у Сербії становила понад 530 тисяч осіб, а кількість осіб, які постраждали від війни, – близько 80 тисяч. Таким чином, в Республіці Сербія в якийсь момент налічувалося трохи менше ніж 620 тисяч біженців.

У березні 1998 року у Косово вибухнув конфлікт між сербськими силами безпеки та Армією визволення Косова (АВК). Через рік Сербії було пред'явлено ультиматум – дозволити введення військ НАТО в Косово. Сербія відмовилася, тому 19 країн НАТО на чолі зі США розпочали проти неї 78-денну операцію бомбардування. Економіка Сербії, яка ще не оговталася від санкцій ООН, зазнала ще страшніших збитків від бомб та ракет, метою яких також були цивільні об'єкти, розташовані дуже далеко від Косова.

Бомбардування завершилися Куманівською угодою, відповідно до якої Сербія дала згоду на виведення своїх військ з Косова, а їх замінили військами Організації Об'єднаних Націй, що потім було закріплено і в резолюції ООН 1244. Виведення сербських військ супроводжувалося внутрішнім переміщенням понад 280 000 косовських сербів.

Слободан Мілошевич втратив владу 5 жовтня 2000 року в ході масштабних протестів (так звана Революція 5 Жовтня/Бульдозерна

революція), які виникли за результатами президентських виборів, на яких він програв своєму опоненту Воїславу Коштуниці.

1.20. СЕРБІЯ ТА ЧОРНОГОРІЯ ПІСЛЯ 2000 РОКУ

Після Бульдозерної революції Сербія під керівництвом президента Воїслава Коштуниці та прем'єр-міністра Зорана Джинджича розпочала ринкові реформи та побудову кращих відносин зі своїми сусідами та західним світом.

У березні 2003 року, внаслідок замаху, у Белграді було вбито прем'єр-міністра Зорана Джинджича. Влада розпочала масштабну поліцейську операцію, спрямовану на знищення злочинного клану, відповідального за вбивство прем'єр-міністра. Безпосереднього виконавця вбивства було заарештовано та засуджено.

Союзна Республіка Югославія розпалася у 2003 році. Новий союз називався Державний Союз Сербії та Чорногорії і мав спільну армію та зовнішню політику. У 2006 році Чорногорія провела референдум про незалежність та проголосувала за відділення. Внаслідок цього і Чорногорія, і Сербія проголосили незалежність.

У 2013 році Сербія стала країною-кандидатом на членство у Європейському Союзі.

2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ УСТРІЙ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ

Республіка Сербія за державним устроєм є республікою та унітарною державою. Відповідно до основних принципів, проголошених у Конституції Республіки Сербія 2006 року, яка є найвищим юридичним актом держави, територія Республіки Сербії є єдиною та неподільною.

Республіка Сербія заснована на верховенстві права, соціальній справедливості, принципах громадянської демократії, правах і свободах людини та меншин, а також відданості європейським принципам та цінностям. З 2013 року Сербія має статус кандидата на членство у Європейському Союзі.

До складу Республіки Сербії входять два автономних края: (1) Воєводина та (2) Косово і Метохія, який з 1999 року знаходиться під режимом Резолюції Ради Безпеки ООН 1244.

Разом із автономними краями, у Сербії існують й одиниці місцевого самоврядування – міста та громади.

Державними символами Республіки Сербія є прапор та герб. Державний прапор являє собою триколор (червоне, синє, біле), що складається з горизонтальних смуг, у центрі якого зі зміщенням до древкового краю на одну сьому від загальної довжини прапора розташований малий герб Сербії. На гербі зображений двоголовий білий орел зі щитом, хрестом із чотирма кресалами та короною Неманичів. Назва гімну Республіки Сербія «Боже правде» (Божа справедливість).

День державності Республіки Сербія відзначається 15 лютого на згадку про Перше сербське повстання 1804 року, а також прийняття першої сербської конституції в 1835 році, яка тоді була однією з перших демократичних конституцій у Європі.

Столицею Сербії є Белград.

В офіційному використанні сербська мова та кириличний алфавіт, тоді як офіційне використання інших мов і писемностей регулюється законами.

Носіями суверенітету у Сербії є громадяни, які користуються цим правом через своїх вільно обраних представників. Жоден державний орган, політична організація, група чи окрема особа не можуть узурпувати суверенітет громадян або встановлювати владу крім вільного волевиявлення громадян.

Вибори в Сербії є прямими та вільними. Права людини та меншин гарантуються Конституцією. Досягнутий рівень прав людини та меншин не може бути знижений.

Сербія заснована на верховенстві права, а влада повинна підкорятися Конституції та законам, і ґрунтується на принципі її поділу на законодавчу, виконавчу та судову влади, які взаємодіють між собою у системі стримувань та противаг.

Народна скупщина є найвищим представницьким органом та носієм установчої та законодавчої влади в Республіці Сербія. До її складу входять 250 депутатів, які обираються на прямих виборах таємним голосуванням відповідно до закону. Мандат депутата триває чотири роки. Народна скупщина приймає рішення більшістю голосів народних депутатів на сесії, де присутня більшість народних депутатів.

Президент Республіки обирається терміном на п'ять років. Повноваження Президента Республіки починаються з моменту, коли Президент Республіки складає присягу перед Народною скупщиною. Президент Республіки обирається на прямих виборах таємним голосуванням відповідно до закону.

Президент Республіки представляє Республіку Сербія в країні та за кордоном. Президент Республіки видає укази, рішення, правила, постанови та розпорядження, а також інші правові акти, визначені законом.

Президент Республіки не може виконувати будь-які інші державні функції чи професійну діяльність. Президент Республіки зобов'язаний

дотримуватися усіх правил, що регулюють конфлікт інтересів у виконанні публічних функцій. Відповідно до закону він має право розпустити Народну скупщину, командувати армією, а також призначати, підвищувати на посаді та звільняти офіцерів армії Республіки Сербія.

Уряд є носієм виконавчої влади в Республіці Сербія. Уряд встановлює та проводить політику, забезпечує виконання законів та інших загальних актів Народної скупщини, видає розпорядження та інші нормативні акти з метою забезпечення виконання законів, пропонує Народній скупщині проекти законів та інших нормативних актів, організовує та погоджує роботу органів державного управління та контролює їх роботу. Уряд складається з прем'єр-міністра, одного чи кількох віце-прем'єрів та міністрів.

Державна адміністрація є незалежною, працює у рамках Конституції та закону, відповідальність за свою роботу несе перед Урядом. Обов'язки державної адміністрації виконуються міністерствами та іншими органами державного управління, що визначені законом. Роботу державної адміністрації контролює захисник громадян як самостійний державний орган.

Судова влада є незалежною і належить судам, які є незалежними. Найвищою судовою інстанцією в Сербії є Верховний суд. Суддя є незалежним та рішення приймає на підставі Конституції, чинних міжнародних договорів, законів, загальноприйнятих норм міжнародного права та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до закону. Рішення судів є обов'язковими для всіх. Вища рада судової влади як незалежний державний орган забезпечує та гарантує незалежність судів, суддів, голів судів та суддів присяжних.

Конституція є найвищим правовим актом Сербії. Усі закони та підзаконні акти повинні їй відповідати. Конституційність і законність, а також права та свободи людини та меншин охороняються Конституційним Судом, який є самостійним та незалежним державним органом.

Перед Конституцією та законом усі рівні. Кожен має право на рівний правовий захист без дискримінації. Кожен, чий права людини або

меншин порушені або їх позбавлені, має право на судовий захист, який гарантовано Конституцією. Вирок щодо покарання у вигляді позбавлення волі може бути ухвалений лише судом. Особа, яка підозрюється у скоєнні кримінального правопорушення, може бути затримана лише на підставі рішення суду, якщо таке затримання є необхідним з метою ведення кримінального провадження.

Кожен має право на справедливий судовий розгляд у незалежному, неупередженому та створеному на законних підставах суді, рішення якого має бути прийняте у розумний строк. Кожен має право оскаржити або використати інші засоби правового захисту щодо рішення, яким визначаються його права, обов'язки чи інтереси відповідно до закону.

Ніхто не може бути визнаний винним у діянні, яке до його вчинення не було передбачено законом або іншим заснованим на законі нормативним актом, а також не може бути засуджений до покарання, яке не передбачено за це діяння. Кожен вважається невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення, поки його вину не буде доведено вироком суду, що набрав законної сили.

Особи, які вчинили кримінальні чи інші дії, за які передбачено покарання, притягуються до відповідальності прокуратурою, яка є єдиним та незалежним державним органом. Функцію державного обвинувачення виконують Верховний прокурор, головні прокурори та прокурори. Їхня незалежність забезпечується та гарантується Вищою радою прокуратури як незалежним державним органом.

У Республіці Сербія смертна кара була скасована у 2002 році, а з грудня 2019 року шляхом внесення поправок до Кримінального кодексу Республіки Сербія було введено довічне позбавлення волі, яке може бути застосовано за особливо тяжкі злочини.

Забороняється будь-яка дискримінація, пряма чи опосередкована, за будь-якою ознакою, а особливо за ознакою раси, статі, національності, соціального походження, народження, релігії, політичних чи інших переконань, майнового становища, культури, мови, віку, розумової чи фізичної неповноцінності.

Політичні партії створюються вільно, а діяльність партій, яка спрямована на насильницьке повалення конституційного ладу, порушення гарантованих прав людини та меншин, а також розпалювання расової, національної чи релігійної ненависті заборонена. Рівність чоловіків та жінок гарантована. Шлюб може укладатися лише між чоловіком та жінкою.

Сербія є світською державою, церкви та релігійні громади у ній відокремлені від держави. Ніхто не зобов'язаний висловлювати свої релігійні чи інші переконання. Кожен має право вільно виражати свою віру чи релігійні переконання шляхом здійснення релігійних обрядів, відвідування релігійних служб чи занять індивідуально чи спільно з іншими, а також висловлювати свої релігійні переконання приватно чи публічно.

Конституцією Сербії прямо гарантуються: особиста свобода та безпека, гідність та вільний розвиток особистості, право на життя, фізична та психологічна недоторканність, недоторканність житла, свобода думки, совісті та віросповідання, свобода мислення та висловлення, свобода освіти, свобода наукової та художньої творчості, свобода висловлення національної приналежності, свобода пересування та проживання, свобода зборів та об'єднань, автономія університетів, право на юридичну допомогу, право на охорону здоров'я та соціальний захист, право на подання петицій, конфіденційність письмового та інших засобів зв'язку, захист персональних даних, свобода ЗМІ, право на інформацію без цензури, загальне та рівне право голосування, право обирати та бути обраним на вільних та прямих виборах, таємниця голосування, право громадян брати участь в управлінні громадськими справами, право на притулок, право на власність, право спадкування, право на працю, право на страйк, право на шлюб, право вільно приймати рішення щодо народження дітей, право на здорове довкілля.

Економічна система у Республіці Сербія заснована на ринковій економіці, відкритому та вільному ринку, свободі підприємництва, незалежності суб'єктів економіки й рівності приватної та інших форм власності. Підприємництво є вільним. На ринку усі мають рівне правове становище, у тому числі й іноземці. Усі форми власності є рівними. Користування та розпорядження землями сільськогосподарського

призначення, лісовими угіддями та землями для міської забудови, що перебувають у приватній власності, здійснюється безоплатно. Захист споживачів гарантовано. Зокрема, заборонені дії, що спрямовані проти здоров'я, безпеки та приватності споживачів, а також усі недобросовісні дії на ринку. Заборонені дії, які всупереч закону обмежують вільну конкуренцію шляхом створення чи зловживання монополією чи домінуючим положенням.

У Сербії повнолітньою вважається особа, яка досягла 18-ти років, і тоді вона набуває правоздатності, тобто право приймати рішення щодо своїх прав та обов'язків. Обов'язок зі сплати податків та інших зборів є загальним. Народний банк Сербії є центральним банком Республіки Сербія, він незалежний і підпорядковується нагляду Народної скупщини, якій він підзвітний.

Рабство, становище, подібне до рабства, та примусова праця заборонені. Розпалювання расової, національної та релігійної ворожнечі заборонено. Дискримінація та асиміляція національних меншин заборонені.

Іноземці в Республіці Сербія відповідно до міжнародних договорів мають усі права, які гарантовані Конституцією та законом, за винятком тих прав, які згідно з Конституцією та законом мають лише громадяни Республіки Сербія. Іноземець може бути видворений тільки на підставі рішення компетентного органу, у порядку, що передбачений законом, і якщо йому надано право на оскарження, а також лише якщо йому не загрожує переслідування за ознакою раси, статі, релігії, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи, політичних поглядів або якщо йому не загрожує серйозне порушення гарантованих Конституцією прав. Іноземні фізичні та юридичні особи можуть набувати право власності на нерухоме майно відповідно до закону або міжнародного договору.

3. ЛІТЕРАТУРА

КНИГИ ТА ПУБЛІКАЦІЇ:

Bogdanović, Dimitrije – Istorije stare srpske književnosti (Srpska književna zadruga, 1980)

Đorđević, Petar – Istorija srpske ćirilice (Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, 1971)

Grupa autora – Istorija srpskog naroda I-VI (Srpska književna zadruga, 1982-1993)

Ivačković, Ivan – Kako smo propevali: Jugoslavija i njena muzika (Laguna, 2013)

Jović, Dejan – Jugoslavija, država koja je odumrla (Prometej, Zagreb, 2003)

Rusu, Aurelian – Lepenski vir – Schela Cladovei culture's chronolgy and its interpretation (Brukenthal Acta Musei, VI. 1, 2011)

Vesić, Dušan – Bunt dece socijalizma: Priče o novom talasu (Laguna, 2020)

ДЖЕРЕЛА В ІНТЕРНЕТІ:

<https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031>

<https://kirs.gov.rs/lat/aktuelno/oluja-nikad-nece-bit-zaboravljena/4413>
www.paragraf.rs

Izvor fotografije sa korica: Photo by Sora Shimazaki <https://www.pexels.com/photo/justice-scales-and-gavel-on-wooden-surface-5668882/>

ПРАВИЛА

Ustav Republike Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006 i 115/2021)

